

Harem Bukva (Bukvačke ili Bukvarske) džamije, grobljanska cjelina

Status spomenika -> **Nacionalni spomenik**

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 2. do 4. septembra 2013. godine, donijela je

O D L U K U

I

Grobljanska cjelina – Harem Bukva (Bukvačke ili Bukvarske) džamije u Gradačcu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik obuhvata prostor harema džamije sa starim nišanima.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 11/90 (stari premjer), što odgovara k.č. 1428 (novi premjer), posjedovni list broj 904, z.k. uložak broj 589 k.o. Gradačac II, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

Bukva (Bukvačka ili Bukvarska) džamija **ne uživa režim zaštite** utvrđen ovom odlukom jer nije obnovljena u skladu sa Zakonom o provedbi odluka Komisije pa ne ispunjava Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju **trajne zaštite** nacionalnog spomenika na prostoru koji je definiran u tački I, stav 3. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dozvoljeni su isključivo istraživački, konzervatorsko-restauratorski, radovi na redovnom održavanju, kao i radovi koji će osigurati održivu upotrebu spomenika, uključujući i radove čiji je cilj prezentacija spomenika, uz odobrenje Federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine,
- izvorna namjena zaštićenog prostora ne smije biti promijenjena,
- dokumentirati nišane uz izradu geodetske skice,
- dokumentirati epigrafsku građu harema, identifikaciju postojećih grobova,
- nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli ugroziti nacionalni spomenik, odnosno izgradnja novih objekata u zoni nacionalnog spomenika, nadogradnja ili proširivanje,
- nije dozvoljeno izmještanje starih nišana.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, Federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II–V ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4. Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Broj: 06.3-2.3-53/13-26
2. septembra 2013. godine
Sarajevo

**Predsjedavajući Komisije
Dubravko Lovrenović**

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1. Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Centar za islamsku arhitekturu iz Sarajeva podnio je dana 10.02.2003. godine Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika peticiju/prijedlog za proglašenje Bukva džamije u Gradačcu nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Na osnovi prijedloga, Komisija je pokrenula postupak za proglašenje Bukva džamije u Gradačcu nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i odredbama Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

Izjava o značaju dobra

Gradačački haremi i nišani koje sadrže imaju značajnu izvornu vrijednost i snažnu simboličku vrijednost za Bosnu i Hercegovinu.

U haremu Bukva (Bukvačke ili Bukvarske) džamije se nalazi dvadesetak nišana iz 19. stoljeća, različitih dimenzija i oblika. Većina nišana ima tarihe ispisane *talik-stilom* arapskog pisma.

Bukvu džamiju sa drvenom munarom u Gradačcu sagradili su mještani Bukva mahale. Nema tačnih podataka kada je sagrađena – na osnovu starosti nišana koji se nalaze u haremu džamije može se zaključiti da je džamija podignuta početkom 19. stoljeća.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne Odluke o proglašenju predloženog dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonski snimak i fotografije,
- uvid u sadašnje stanje dobra,
- kopiju katastarskog plana,
- izvod iz posjedovnog lista,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove Odluke,
- peticiju Centra za islamsku arhitekturu Sarajevo za proglašenje Reuf-begove džamije u Gradačcu nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, od 10. februara 2003. godine sa priložima,
- Izvedbeni projekat – objekat: Džamija "Bukvara", lokacija: Gradačac – Arhitektonsko-građevinski projekat, Projekat elektro i gromobranske instalacije; Arhitektonski biro "MIMAR" Tuzla, dipl. ing. arh. Edin Jahić, maj 1997. godine – investitor: Odbor islamske zajednice Gradačac.

Prema odredbi člana V stav 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija je dužna pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove.

U skladu s tim, Komisija je preduzela sljedeće aktivnosti:

- dopisom broj: 07.2-35-303/03-4 od dana 11.01.2005. godine, 06.3-36.1-19/13-9 od dana 24.01.2005. i 06.3-36.1-19/13-79 od dana 22.05.2013. godine zatražila dostavljanje dokumentacije i stavova u vezi sa proglašenjem Bukva džamije u Gradačcu nacionalnim spomenikom, od: Medžlisa islamske zajednice Gradačac, Općine Gradačac, Centra za islamsku arhitekturu, Sarajevo i Općinskog suda u Gradačcu;
- u "Službenom glasniku BiH", broj 19/13 od 12.03.2013. godine objavljeno je Obavještenje o pokretanju postupka proglašenja predmetnog i drugih dobara nacionalnim spomenicima, sa pozivom vlasnicima i drugim zainteresovanim fizičkim i pravnim licima, tijelima i institucijama da u roku od 30 dana dostave Komisiji svoja stajališta u vezi sa proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom.

Do donošenja Odluke, Komisiji je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- dopisom broj: 07-31-206/05 od dana 02.02.2005. godine Općinska služba za geodetske poslove i katastar nekretnina dostavio je dokumentaciju za navedeni objekat (Izvod iz PL, kopiju katastarskog plana, identifikaciju novog i starog k.č);
- dopisom broj: 08/1-30-235/13 od dana 16.05.2013. godine Općina Gradačac –Služba za geodetske i imovinsko pravne poslove dostavila je traženu dokumentaciju;
- dopisom broj: 028-0-Rz-13-000 487 od dana 24.05.2013. godine Općinski sud u Gradačcu – Zemljišnoknjižni ured dostavio je traženu dokumentaciju (zemljišnoknjižni izvadak);

- dopisom broj: 07-40-4-4407-1/13 od dana 19.08.2013. godine Zavod zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta obavijestio je Komisiju da je dobro bilo evidentirano, ali nije upisano u Registar nepokretnih spomenika kulture SR BiH.

1. Podaci o dobru

Lokacija

Harem Bukva (Bukvačke ili Bukvarske) džamije se nalazi u Gradačcu(1). Nišani se nalaze na sjeverozapadnom, jugozapadnom i jugoistočnom dijelu parcele.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata k.č. 11/90 (stari premjer), što odgovara k.č. 1428 (novi premjer), posjedovni list broj 904, z.k. uložak broj 589, k.o. GRADAČAC II, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Gradačac i njegova okolina došli su pod osmansku vlast 1553. godine, ali se u pisanim historijskim dokumentima (tuzlanskom Sidžilu-protokolu) spominje tek 1634. godine(2).

Nije poznat tačan datum osnivanja gradačačke kapetanije. Kao vrijeme osnivanja uzima se 1710. godina(3).

Po osnivanju kapetanije počinje i brža izgradnja Gradačca. Pored utvrda i kula grade se i drugi objekti i osnivaju se nove mahale. Zastavnik Božić iz Brodske pogranične pukovnije u izvještaju iz 1785. godine navodi da u Gradačcu ima 111 muslimanskih kuća.

Polovinom 19. stoljeća u Gradačcu se nalazilo 350 kuća, četrdesetak dućana, dva hana, dvije medrese, četiri džamije (Sviračka, Husejnija, Reuf-begova ili Nova-Džedid i Bukovačka džamija), nekoliko mekteba i sedam mahala(4). Veliku zaslugu u izgradnji Gradačca imali su gradačački kapetani Gradašćevići: Osman-kapetan, Murat-kapetan, a naročito Husein-kapetan, *Zmaj od Bosne*(5).

Prva džamija u Gradačcu podignuta je u tvrđavi, što se zaključilo na osnovu bilješke iz 1711. godine u kojoj se navodi da je Sultan Mehmed-hanova džamija u tvrđavi Gradačac dobila gedik timar u nekom selu u nahiji Soko u gradačačkom kadiluku, a spominje se i tadašnji hatib Mehmed-halifa(6).

Bukvu (Bukvačku ili Bukvarsku) džamiju sa drvenom munarom su sagradili mještani Bukva mahale. Nema tačnih podataka kada je sagrađena. Na osnovu starosti nišana koji se nalaze u haremu Bukva džamije može se zaključiti da je džamija podignuta početkom 19. stoljeća. Bukva džamija obnavljana je 1919, 1969, i 1997. godine. Svoju autentičnost zadržala je do obnove koja je rađena 1997. godine(7).

Harem Bukva (Bukvačke ili Bukvarske) džamije

U haremu džamije sahranjeni su:

- Emin-beg Dalajagić - 1847. godine,
- Rukija-hanuma, supruga Mahmuda Dalajagić - 1836. godine,
- hadži Asifa-hanuma, supruga hadži Alage - 1886/87 godine,
- Alajbegović Behdžet-beg, sin Emin-bega - 1888. godine.

U sklopu harema nalazi se turbe hodže Kape(8) (koje je preneseno sa druge lokacije), gasulhana i abdesthana. Svi navedeni objekti su izgrađeni 80-tih godina 20. stoljeća.

Ukop u harem se više ne obavlja.

2. Opis dobra

U haremu džamije nalazi se dvadesetak nišana, od kojih smo izdvojili nišane sa natpisom i nekoliko izgledom starijih nišana(9).

1. Stela, dimenzija 25x10x110 cm, sa natpisom na arapskom jeziku.

هو الحي الباقي المرحوم و المغفورت له انا الحاج حديجه خانم بنت الحاج محمد جالاي بك فاتحه...

On je Živi i Vječni. Pomilovana i oproštena hadži Hatidža-hanuma, kći Muhamed Dalaj-bega.

Fatiha (ostatak natpisa u zemlji).

2. Muški nišan sa glat turbanom, dimenzija 20x18x105 cm, bez natpisa.

3. Muški nišan sa glat turbanom, dimenzija 20x18x125 cm, bez natpisa.

4. Nišan sa turbanom i isklesanim mačem i kopljem na bočnim stranama nišana. Dimenzije nišana su 14x13x60 cm.

5. Na kamenom santraču stoji nišan sa turbanom, dimenzija 20x18x125 cm, na kojem je oštećen natpis na arapskom jeziku(10).

هو الحي الباقي المرحوم امين بك دلايبغيج...فاتحه...سنة 1263

On je Živi i Vječni! Pomilovani Emin-beg Dalajagić.....Fatih.....Godina 1263. (1847).
6. Stela dimenzija, 24x9x92, stoji na kamenom santraču sa natpisom na turskom jeziku i osmougaonom rozetom u vrhu nišana.

هو الحي الباقي المرحومه حاجي محمود دالاييغك زوجه سي رقيه خانم روحيجون فاتحة سنة 1262
On je Živi i Vječni! Pomilovana Rukija-hanuma, supruga Mahmuda Dalajagić. Fatih za njenu dušu. Godina 1262. (1836).

7. Stela, dimenzija 34x12x160 cm, sa natpisom na arapsko-turskom jeziku.
ماشاء الله هو الحي الباقي المرحومه الحاج علي ييغك زوجه سي الحاجه عاصفه خانم شريف فاتحة 1304
Što Bog hoće. On je Živi i Vječni. Pomilovana hadži Asifa-hanuma, supruga hadži Alage. Fatih za njenu dušu. Godina 1304. (1886/87).

8. Muški nišan sa fesom, dimenzija 28x12x220 cm, sa nečitkim natpisom na turskom jeziku napisanim *talik-stilom* arapskog pisma.

وا حسرتا.....قصاسي متحيران و خاندانندن ايكن عزم دار النعيم ايدين الايبك زاده بهجت بك ابن امين بك قبريني بر
نور ايدين.....في 27 م سنة 1306

Žalosti!.....Alajbegović Behdžet-beg, sin Emin-bega..... 27. muharem 1306. (01.12.1888) godine.

9. Prelomljen i oštećen nišan sa ženskom kapom, dimenzija 16x14x70 cm, sa tarihom iz kojeg možemo pročitati samo da je ovo grob neke Fatime.

10. Stela, dimenzija 23x8x67 cm, potonula u zemlju tako da je samo dio natpisa napisanog arabicom čitljiv. Iz natpisa se vidi da je ovo grob Hebe Murajić.

11. Muški nišan sa turbanom, dimenzija 20x16x90 cm, nečitko natpisan.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Dobro nije bilo zaštićeno.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Nema podataka o istraživačkim i konzervatorsko-restauratorskim radovima.

5. Sadašnje stanje dobra

Harem Bukva džamije se redovno održava, ali ne postoji briga za stare nišane. Isti su u većini slučajeva utonuli.

Oko džamije izgrađena je staza ("požarni put") 1997. godine, na udaljenosti od 5–10 cm od nišana.

Harem je ograđen.

6. Specifični rizici

Odlaskom na lokalitet, dana **11. 4. 2013.** godine utvrđeno je sljedeće:

- uklanjanje starih nišana;
- neadekvatno održavanje (pojedini nišani su utonuli u zemlju).

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

i. (dobra nastala od prahistorije do 1960. godine).

B. Historijska vrijednost

i. (veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji).

C. Umjetnička i estetska vrijednost

i. kvalitet obrade,

ii. detalj,

iii. proporcije.

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

iv. svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru,

- v. svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju.
- E. Simbolička vrijednost**
 - i. ontološka vrijednost,
 - ii. tradicionalna vrijednost,
 - v. značaj za identitet skupine ljudi.
- G. Izvornost**
 - i. oblik i dizajn,
 - ii. materijal i sadržaj,
 - iv. tradicija i tehnike,

U prilogu ove odluke je sljedeća dokumentacija:

- kopija katastarskog plana,
- posjedovni list,
- fotodokumentacija (fotografije postojećeg stanja Harema Hadži Reuf-begove džamije u Gradačcu, april 2013. godine),
- Izvedbeni projekat – objekat: Džamija "Bukvara", lokacija: Gradačac – Arhitektonsko-građevinski projekat, Projekat elektro i gromobranske instalacije; Arhitektonski biro "MIMAR" Tuzla, dipl. ing arh. Edin Jahić, maj 1997. godine – investitor: Odbor islamske zajednice Gradačac.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja nacionalnim spomenikom grobljanske cjeline – Harem Bukva (Bukvačke ili Bukvarske) džamije u Gradačcu korištena je sljedeća literatura:

- 1980. Kreševljaković, Hamdija. *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, 2. Izdanje. Sarajevo: "Svjetlost", 1980.
- 1988. Mujezinović, Mehmed. *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II. Sarajevo: 1988.
- 1994. Šehić, Sadik. *Zmaj od Bosne, Husein-kapetan Gradašćević između legende i povijesti*. Bosanska riječ: 1994.
- 2000. Kamberović, Husnija. "Sudbina džamije u gradačačkoj tvrđavi i pokušaj njene obnove 1891–1909. godine", *Prilozi za orijentalnu filologiju* br. 49/1999. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2000.
- 2003. Kamberović, Husnija. *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini, 1878–1918*. Zagreb: 2003.
- 2003. Sarajlić, Esad. *Gradačac od 1945. do 1991. godine*, 2. Izdanje. Gradačac: "Alija Isaković", 2003.
- 2008. Sarajlić, Esad. *Gradačac sa okolinom - u prošlosti*. Gradačac: 2008.

-
- (1) Gradačac - grad i središte istoimene općine u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine.
 - (2) Sarajlić, Esad, *Gradačac sa okolinom - u prošlosti*, Gradačac: 2008, 172.
 - (3) Sarajlić, Esad, *Gradačac sa okolinom - u prošlosti*, Gradačac: 2008, 98.
 - (4) Svirac, Čaršija, Kal'a, Bukva, Bagdale, Ciganluk i Srpska varoš. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988, 169.
 - (5) Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988, 169
 - (6) Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988, 169
 - (7) Izvedbeni projekat-objekat: Džamija "Bukvara", lokacija: Gradačac – Arhitektonsko-građevinski projekat, Projekat elektro i gromobranske instalacije; Arhitektonski biro "MIMAR" Tuzla, dipl. ing arh. Edin Jahić, maj 1997. godine - Investitor: Odbor islamske zajednice Gradačac.

(8) Nišani hodže Kape bili su ograđeni drvenom ogradom na lokaciji preko puta džamije, na sadašnjoj lokaciji Osnovne škole "Safet-beg Bašagić".

(9) Obilazak lokaliteta i identifikaciju izvršio orijentalista Hazim Numanagić.

(10) Sarkofag nad grobom Emin-begovim ukrašen je narodnom ornamentikom.

Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988, 182

Op. Pretpostavlja se da je riječ o istom mezarju, s obzirom na to da je mezar utonuo u zemlju, ne može se sa sigurnošću reći da li se na navedenom mezarju nalaze ukrasi koje spominje Mujezinović.